



ELK KIND AAN BOORD IN HET BASISONDERWIJS! BELEIDSAANBEVELINGEN

20 juni 2022

1. Situering en status van deze beleidsaanbevelingen

Vele actoren merkten de voorbije tijd dat de behoefte aan ondersteuning van leerlingen in het kleuter- en lager onderwijs en van hun omgeving op het snijvlak van onderwijs en welzijn toeneemt. Naar aanleiding van de vele signalen werd in 2021 een 'Overleg basisonderwijs' opgericht, bestaande uit professionals uit welzijn, onderwijs en andere domeinen met de bedoeling na te denken over hoe aan deze behoefte kan worden tegemoetgekomen.

Binnen dit overleg werd in de loop van '21-'22 een visie ontwikkeld op de ondersteuning van leerlingen op het snijvlak van onderwijs en welzijn en met het oog op de realisatie ervan kwam ook dit document met beleidsaanbevelingen tot stand. We vertrokken van groeps gesprekken gevoerd met actoren uit onderwijs en welzijn over de ervaren behoeften en over mogelijke ondersteuning als antwoord op die behoeften en werkten daarop verder in een aantal sessies met het Overleg basisonderwijs. Voor een goed begrip kunnen deze beleidsaanbevelingen het best gelezen worden in samenhang met de visienota.

Het is de bedoeling om aan de hand van deze beleidsaanbevelingen in de loop van het schooljaar '22-'23 verder in overleg te gaan met actoren uit de domeinen van onderwijs en welzijn en eventueel andere domeinen, en volgende stappen te zetten om te komen tot een sterke ondersteuning in en voor het basisonderwijs zodat het recht op leren voor elk kind gewaarborgd blijft.

Meer weten over of bijdragen aan het overleg basisonderwijs? Neem contact op met Els Jammaers (voorzitter), 0486 41 59 51, ejammaers@arktos.be

2. Tien krachtlijnen

1. Focus op het bieden van **ondersteuning binnen het basisonderwijs zelf**, of de ondersteuning nu geboden wordt door de onderwijsprofessionals zelf of in samenwerking met externe partners.
2. Zet in op de **kennis en expertise van leerkrachten in het basisonderwijs** om het welzijn van alle leerlingen te bevorderen, zowel in de lerarenopleiding als in de permanente vorming. Leid hen op in **sleutelconcepten, kaders en methodieken**.
3. Ondersteun de **ontwikkeling van een schoolbeleid** dat een positief en verbindend schoolklimaat bevordert.
4. Werk **zo veel mogelijk preventief**. Preventief werken vraagt dat op het juiste moment het meest gepaste aanbod kan worden ingezet voor de leerling.
5. Maak het mogelijk dat **ook voor preventie** een beroep gedaan kan worden op **externe partners**.
6. Creëer ruimte binnen het aanbod voor de **ondersteuning van de sleutelfiguren** in de omgeving van het kind zodat het kind door hen zo goed mogelijk begeleid kan worden.
7. Werk **laagdrempelig en aanklappend**.
8. Zorg voor **continuïteit in de ondersteuning van leerlingen** met behoeften op het snijvlak van onderwijs en welzijn. Werk aan een **gedeelde visie** en komt tot een **gedeelde verantwoordelijkheid**.
9. **Zet de middelen op een efficiënte manier in** zodat elke leerling die er behoefte aan heeft passende ondersteuning kan krijgen en zodat er continuïteit is in de ondersteuning.
10. **De verschillende beleidsdomeinen**, waaronder in elk geval het beleidsdomein onderwijs en het beleidsdomein welzijn, **werken nauw samen** om een goede ondersteuning van leerlingen mogelijk te maken.

3. Beleidsaanbevelingen

3.1. EEN STERK FUNDAMENT IN DE SCHOLEN

Professionaliteit en expertise van de leerkrachten en andere begeleiders in het onderwijs

- Leerkrachten, directies en andere begeleiders van de leerling in het basisonderwijs hebben **kennis en expertise** nodig om op een goede manier te kunnen omgaan met leerlingen met welzijnsbehoeften. Het gaat om kennis en expertise over thema's zoals (kans)armoede en maatschappelijke kwetsbaarheid, nieuwkomers en migratie, taal, trauma, het ontwikkelingsproces van kinderen en hoe bepaalde ervaringen er een impact op kunnen hebben, groepsdynamische processen (identiteit, groepsdruk, ...), de verschillende dimensies van diversiteit, de vele uitsluitingsmechanismen die een impact kunnen hebben op het kind (zoals niet passen binnen het dominante normatieve kader), het specifieke van een grootstedelijke context, hoe problemen detecteren en signaleren, het belang van het betrekken van de context, deontologisch handelen, ...
- Leerkrachten worden het best ook opgeleid in een aantal **sleutelconcepten, kaders en methodieken**, zodat zij beter weten om te gaan met courante welzijnsproblemen. Inzicht in het concept verbindend schoolklimaat (met daaraan verbonden concepten als herstelgericht werken, een positief leef- en leerklimaat, groepscohesie, geweldloos verzet, nieuwe autoriteit, ...) kan helpen om goed met een klas om te gaan.
- De overheid stimuleert dat deze kennis en expertise in de eerste plaats verworven wordt in de **lerarenopleiding**. Op die manier ontstaat er een fundament voor kwaliteitsvolle ondersteuning van leerlingen, waarop voortgebouwd kan worden, **binnen de school zelf, tijdens bijscholingen, door actoren zoals CLB, PBD en ondersteuningsnetwerken en door ondersteuning van externe diensten** (en dit zowel voor preventie als bij interventies).

Visie, beleid en gedeelde verantwoordelijkheid

- Gegeven het belang van een verbindend schoolklimaat, niet alleen binnen klassen, maar ook binnen de school als geheel, kan met **ondersteuning van het schoolbeleid op deze terreinen** mogelijk grote winst geboekt worden.
- Voor situaties waar de fysieke en/of psychische integriteit van het kind, de klasgenoten en de leerkracht in gevaar komen, is er eveneens een aanpak nodig. Hier kan gedacht worden aan het uitwerken van **signaleringsplannen/veiligheidsplannen** en aan mogelijkheden voor **herstelgerichte acties**.
- Het is de moeite om te werken aan een **visie op zorg en ondersteuning die gedeeld wordt door de verschillende onderwijsniveaus en onderwijsvormen** en die door alle professionals actief uitgedragen wordt. Dat kan bevorderen dat er meer continuïteit komt in de ondersteuning van leerlingen op het snijvlak van onderwijs en welzijn. Wanneer een dergelijke visie gedeeld wordt, is de kans ook groter dat de **verantwoordelijkheid voor het traject van een leerling gedeeld** wordt.

3.2. FOCUS OP PREVENTIEVE AANPAK EN VROEGE INTERVENTIES

Tijdig en op maat ondersteunen

- Preventief werken vraagt dat op het juiste moment het meest gepaste aanbod kan worden ingezet voor de leerling. Dat vraagt om **een volledig, samenhangend en sluitend aanbod**.
- Bijzondere aandacht vragen we voor het **kleuteronderwijs**: vanuit het veld komen signalen dat de vragen naar ondersteuning ook daar toenemen. In de praktijk ontstaan ook daar al initiatieven, bijvoorbeeld gefocust op de overgang van het kleuteronderwijs naar het basisonderwijs, die de moeite zijn om op te volgen.
- Het **preventieve aanbod** is zeer belangrijk, maar er zullen altijd problematieken zijn waarvoor **remediëring** noodzakelijk is.

Beschermende factoren bevorderen

- Omdat het schoolbeleid en de manier waarop de school georganiseerd is op zich al een impact kunnen hebben op het welbevinden van de leerlingen, is het aangewezen dat scholen **inzicht krijgen in de relatie tussen de schoolorganisatie en het welzijn van de leerlingen** (bv. hoe pauzes aanbieden die echte rustmomenten zijn voor de leerlingen, zonder dat de structuur wegvalt).
- We pleiten ervoor om de behoeften aan ondersteuning op het snijvlak van welzijn en onderwijs zichtbaar te maken. Zo krijgen we **inzicht in het risico op schooluitval** vanaf het basisonderwijs.

3.3. VERBINDING MET GESPECIALISEERDE HULP

Consultatie en advies

- Omdat we niet van de leerkrachten kunnen verwachten dat zij beslagen zijn op alle terreinen, is het belangrijk dat zij vlot en **snel toegang hebben tot verschillende vormen van ondersteuning**. Als leerkrachten snel een vraag kunnen stellen, een situatie kunnen aankaarten, een korte vorm van ondersteuning kunnen krijgen, ... kunnen behoeften sneller en adequater geanalyseerd worden en kan er beter op ingespeeld worden. Dit kan mogelijk voorkomen dat problemen te laat aangepakt worden en/of dat leerkrachten hun eigen grenzen overschrijden.

Goede verbindingen met een gespecialiseerd aanbod

- Soms volstaat een aanbod binnen de school niet of is een andere vorm van ondersteuning meer aangewezen. Zorg daarom voor een aanbod **buiten de school als aanvulling hierop** om intensief met het kind te werken (weliswaar met behoud van de verbinding met de klasgenootjes en de leerkracht) en in die periode ook met de leerkracht(en), gezin en andere betrokkenen. Zo'n aanbod biedt kansen om te focussen op en te werken aan de basisvoorwaarden voor leren, inzichten te verwerven en vaardigheden aan te leren buiten de stresssituatie, om aan onderliggende problematieken te werken en weer succeservaringen te hebben. Het kan eventueel ook helpen om nadelige, niet-constructieve dynamieken te doorbreken. Een tijdelijke begeleiding buiten de school kan de leerling, de klasgenoten, de leerkracht, het gezin en eventuele andere betrokkenen rust geven. Een dergelijk aanbod dient weliswaar samen te gaan met behoud van de verbinding met de leerkracht, de klasgroep en de school en met nazorg gericht op re-integratie in de klas en waar nodig herstel.

- Voor leerlingen bij wie onderwijs niet (meer) lukt (of toch niet voor een volledige schoolweek) is een **aanbod** aangewezen dat hen opvangt, begeleidt en **ondersteunend is voor de terugkeer naar het onderwijs**. Zo'n aanbod kan het best verschillende vormen aannemen en flexibel inzetbaar zijn, om zo veel mogelijk te passen bij de behoeften van de jongeren. Een kenmerk dat de verschillende vormen het best gemeen hebben is dat er gewerkt wordt aan de basisvoorwaarden om te kunnen leren. Omdat de band tussen kind, gezin en school beschermd moet worden, is een schoolflankerend aanbod idealiter deeltijds, van korte duur en altijd gericht op de terugkeer naar het onderwijs.
- Daarnaast is het belangrijk om een aanbod te voorzien voor **crisissituaties**, waarbij snel tot een interventie kan worden overgegaan, naargelang de situatie binnen de school en/of binnen een redelijke afstand van de woonplaats van de leerling (bv. wanneer de basisveiligheid in het gedrang is). In het laatste geval zijn terugkeer naar de school en herstel belangrijke doelen. Dergelijke ondersteuning is belangrijk omdat ze erkenning geeft aan de observaties en ervaringen van de betrokkenen zoals de klasgroep en leerkrachten, snel weer perspectief kan bieden en escalatie van problemen kan helpen voorkomen. Dit neemt niet weg dat er ook binnen de scholen een context gecreëerd wordt om zelf crisissituaties op te vangen (bijvoorbeeld bij pestgedrag), bijvoorbeeld door de kennis en handelingsvaardigheid van de professionals in het onderwijs hierop in te stellen.

3.4. LAAGDREMPELIG, NABIJ EN TOEGANKELIJK

- Creëer zo veel mogelijk aanbod waarbij de ondersteuning geboden kan worden **binnen het onderwijs zelf**. Het is belangrijk om de verbinding tussen de leerling en klas/school zo groot mogelijk te houden. De stap van de klas naar een andere, niet vertrouwde omgeving, en terug, is voor een kind een grote stap. Als de ondersteuning in de school geboden kan worden, dan kan het kind in zijn gewone omgeving geobserveerd en begeleid worden en het is voor kinderen ook gemakkelijker om wat ze tijdens de ondersteuning leren toe te passen in de klas en in de school.
- Verschillende vormen van ondersteuning kunnen gunstig zijn voor alle leerlingen, niet alleen voor hen die specifieke behoeften hebben. Het kan zinvol zijn om leerkrachten en scholen hier meer inzicht in te geven. Hier is een **rol weggelegd voor CLB's, pedagogische begeleidingsdiensten en ondersteuningsnetwerken**. Het zou goed zijn dat aan de ene kant scholen meer een beroep gaan doen op deze ondersteunende diensten en dat die diensten op hun beurt een beter zicht krijgen op wat de scholen aan ondersteuning nodig hebben.
- Hierbij aansluitend kan worden bekeken of niet **meer jeugdhulp beter toegankelijk** zou kunnen zijn (bv. door de voorwaarden kritisch te bekijken) zodat door de basisvoorzieningen wanneer nodig sneller een beroep kan gedaan worden op de meest gepaste hulp.

3.5. LOKALE VORMGEVING

- Het is belangrijk dat er een **erkend en gesubsidieerd, regionaal goed gespreid en voldoende gevarieerd** aanbod is dat het werken op de lange termijn mogelijk maakt. We bevelen ook aan om voor heel Vlaanderen en voor leerlingen uit het Nederlandstalig onderwijs in Brussel een aanbod te creëren waarin gewerkt wordt vanuit een gedeelde visie geënt op de rechten en belangen van de kinderen en hun gezinnen.
- In Vlaanderen zijn er al heel wat initiatieven. Het zou goed zijn om **verder te bouwen op wat er al bestaat**, om op die manier de ervaring en expertise die er al is te benutten en het aanbod verder te ontwikkelen. Belangrijk hierbij is dat ook expertise gedeeld kan worden, ook over de domeinen heen. Verschillende actoren hebben een decretale opdracht. Hierbij is het belangrijk dat er oog is voor eventuele discrepanties tussen opdracht en uitvoering.
- Een dergelijk aanbod is het best geënt op **doordacht afgebakende werkingsgebieden**. We vragen aandacht voor de regio's waar het aanbod op dit moment eerder beperkt is of moeilijk bereikbaar.

3.6. CONTINUÏTEIT

Vlotte overgangen bevorderen en geïntegreerd samenwerken

- Als verschillende vormen van ondersteuning nodig zijn (op hetzelfde moment of opeenvolgend) is het aangewezen dat er continuïteit gegarandeerd wordt, bijvoorbeeld door een vaste aanspreekpersoon. Deze persoon kan verbinding en **overdracht** creëren **bij verschillende overgangen** (zowel binnen het onderwijs als binnen de zorg). Mogelijk kan het ook hier nuttig zijn om een analyse te maken van breuklijnen en van manieren waarop die breuklijnen overbrugd kunnen worden. Daarnaast kunnen stappen gezet worden om het **geïntegreerd samenwerken** te realiseren.
- Een aanbod voor **ondersteuning bij sleutelmomenten** in het traject in het basisonderwijs is eveneens wenselijk: de overgang van kind naar puber, de overgang van thuis of opvang naar het kleuteronderwijs, de overgang van het kleuteronderwijs naar de lagere school, de overgang van de lagere school naar secundair onderwijs, verandering van school, verandering van leerkracht, verandering van onderwijsvorm of studierichting of klas, ...
- Om tot een gezamenlijke verantwoordelijkheid te kunnen komen bij diverse overgangen in het onderwijs, is het belangrijk dat er **schooloverstijgende afspraken** gestimuleerd worden. Hoe kunnen de (interne en externe) betrokkenen elkaar informeren over de leerling? Hoe een begeleiding verderzetten bij veranderingen? Hoe zorgen voor continuïteit in ondersteuning? ...

Samenwerking en afstemming tussen actoren

- Het opzetten van **structureel overleg** (waar mogelijk aansluitend bij of geïncorporeerd in bestaand overleg) kan bijdragen tot afstemming en samenwerking. Mogelijk kan dit verschillen van regio tot regio. Bestaande overlegplatformen (zoals de lerende netwerken Samen tegen schooluitval of de lerende netwerken jeugdhulp-onderwijs) kunnen specifieke taken krijgen die samenwerking bevorderen. Ook met andere netwerken en samenwerkingsverbanden, zoals 1G1P en De Ideale Wereld, kan overleg en samenwerking nog verder worden gestimuleerd.
- Het zou het basisonderwijs helpen **om per regio een sociale kaart te maken met een overzicht van alle ondersteuningsvormen** waarop zij een beroep kunnen doen. Dat kan ertoe bijdragen dat het beschikbare aanbod efficiënt wordt ingezet, met mogelijk positieve effecten op het wegwerken van wachtlijsten.
- We zien **transparantie** van het systeem als een voorwaarde voor goede samenwerking.
- Omdat zowel het onderwijssysteem als het welzijnssysteem behoorlijk complex zijn, kan de overheid een meerwaarde bieden door te **bewaken dat het systeem als geheel goed functioneert**: leemtes en overlappingsen detecteren, de impact van wijzigende regelgeving binnen een onderdeel van het systeem op andere onderdelen ervan analyseren. Zo kan het functioneren van het geheel bevorderd worden en negatieve domino-effecten voorkomen.

Vereenvoudiging en afstemming van processen

- Om continuïteit in de ondersteuning en goede relaties tussen alle betrokkenen in een ondersteuningstraject te garanderen, is het aangewezen systemen en processen te stroomlijnen. Door administratieve **vereenvoudiging, afstemming** van procedures, mogelijkheden om processen met minder drempels te laten doorlopen, meer transparantie en dergelijke meer, kunnen processen versneld en effectiever worden.
- Aparte aandacht is aangewezen voor de **processen waarbij gegevens uitgewisseld worden**.
- Op termijn kan het zinvol zijn om een **referentiekader** te ontwikkelen voor kwaliteitsvolle begeleiding in het basisonderwijs op het snijvlak van onderwijs-welzijn.

3.7. KIND EN OPVOEDINGSFIGUREN NAUW BETROKKEN

- Geef het aanbod vorm op zo'n manier dat ook de sleutelfiguren uit de context van het kind betrokken kunnen worden. Het is belangrijk **dat ook deze sleutelfiguren zelf de nodige ondersteuning krijgen om het kind zo goed mogelijk te begeleiden**. Hiervoor is er een aanbod nodig waarin met hen gewerkt kan worden, dat hen bevestigt in wat ze al goed doen en dat hen ondersteuning geeft. Hiervoor is een veilige omgeving nodig.
- Het betrekken van ouders of andere sleutelfiguren vraagt een grote tijdsinvestering: ouders moeten bereikt kunnen worden buiten de reguliere werkuren, er moet aanklappend gewerkt kunnen worden, er is tijd nodig om een vertrouwensrelatie op te bouwen, herhaalde ondersteuningsmomenten zijn nodig, ... Hiervoor is een aanbod nodig dat de brug kan slaan tussen het onderwijs, het welzijnsaanbod en de context van het kind. De welzijnspartners kunnen hier zeker een rol in opnemen gegeven hun specifieke expertise in het **laagdrempelig, vindplaatsgericht en aanklappend werken**.

3.8. EFFICIËNTIE EN DOELMATIGHEID

Efficiënt inzetten van middelen

- Elke vorm van ondersteuning van leerlingen, hun ouders, leerkrachten en scholen, ongeacht door wie van de mogelijke actoren geboden, moet zo georganiseerd worden dat doelen bereikt kunnen worden op een efficiënte manier en dat de **resultaten duurzaam** zijn.
- Een efficiënte inzet van middelen is nodig om versnippering van het aanbod tegen te gaan, om op de lange termijn te kunnen werken en om alle leerlingen die er behoefte aan hebben een passend aanbod te kunnen garanderen. Efficiëntie kan onder meer worden bevorderd door meer afstemming en samenwerking, meer structurele ingrepen, consequent langetermijndenken, en focus op het grotere geheel.
- We willen ook hier wijzen op het belang van de **aanpak van het lerarentekort**. Wanneer scholen geconfronteerd worden met personeelstekorten, dan komt de ondersteuning van leerlingen op het vlak van welzijn onder druk te staan. Een mogelijk niet gewenst effect kan zijn dat nodige zorg niet op het gepaste moment, in de meest gepaste vorm geboden wordt, waardoor het systeem rond het kind op andere plaatsen onder druk komt te staan.

Efficiënte organisatie van het onderwijs en organisatie van de ondersteuning door scholen

- De overheid kan **scholen en scholengemeenschappen** ondersteunen om **gezamenlijk een aanbod te garanderen** voor de welzijnsbehoeften van leerlingen. Voor individuele scholen is het moeilijk om zelf een goed aanbod te organiseren, maar door dat gezamenlijk te doen, zou er al meer mogelijk moeten zijn met dezelfde middelen. Zo kan men eraan denken om samen een visie te ontwikkelen, om vorming/intervisie/coaching te organiseren, om lokalen ter beschikking te stellen waar leerlingen uit verschillende scholen begeleid kunnen worden, om trainingen en ateliers aan te bieden voor groepen van leerlingen die uit verschillende scholen komen, ...
- Scholen kunnen er baat bij hebben om gemakkelijk **toegang** te hebben **tot kennis en expertise** over de relatie tussen schoolbeleid- en schoolorganisatie (waaronder huiswerkbeleid, het werken met graadklassen, differentiatie, individuele leertrajecten, wat een school kan aanbieden of toepassen om tegemoet te komen aan leer- en zorgbehoeften bij leerlingen in de school, ...) en het welzijn van de leerlingen. De overheid kan kennisontwikkeling hierover stimuleren via onderzoeksprogramma's of steun aan expertisecentra.

3.9. RANDVOORWAARDEN

De opdracht van leerkracht en andere onderwijsprofessionals en van het onderwijs als geheel

- Stimuleer dat de opdracht van de leerkracht zo omschreven wordt dat **aandacht voor de welzijnsbehoeften van leerlingen** erin opgenomen is.
- Waak over een goede **verhouding tussen de kerntaken** van leerkrachten en andere begeleiders **en begeleiding** van de leerlingen. Breng hiervoor goed in kaart met welke (maatschappelijke) verwachtingen het onderwijs geconfronteerd wordt.
- Schep een **context** die het mogelijk maakt dat men **binnen de scholen** zelf voldoende ondersteuning kan bieden, onder meer door alle professionals in het onderwijs een grote waaier aan **opleidingsmogelijkheden** te bieden (incl. opleidingen over schoolbeleid en schoolontwikkeling voor leidinggevenden) en door de ontwikkeling van een krachtig schoolbeleid te stimuleren. Daarnaast is ook een kwaliteitsvolle **infrastructuur** van belang.

Regelgeving

- Op basis van praktijkervaringen zou het kader voor leerlingenbegeleiding met de fasen in een zorgcontinuüm verfijnd en scherpgesteld kunnen worden. Met het oog op preventie kan het **inschakelen van externe partners in de vroege fasen van het zorgcontinuüm** een meerwaarde zijn.
- Onderwijsactoren zijn gebonden aan het **ambtsgeheim**, hulpverleners zijn gebonden door het **beroepsgeheim**. Wanneer beiden samenkomen voor de ondersteuning van leerlingen op het snijvlak van onderwijs en welzijn, kan dit tot moeilijkheden leiden. Het zou goed zijn om dit verder te bekijken en voor afstemming te zorgen.
- Om een Vlaanderenbreed, structureel ingebed en voor alle betrokkenen transparant aanbod te garanderen, lijkt het aangewezen om op termijn te gaan naar een **decretale verankering**.

Afstemming tussen de beleidsdomeinen

- Voortdurende **aandacht voor het volledige systeem van begeleiding van leerlingen binnen onderwijs** (in de school, door CLB, door de pedagogische begeleidingsdiensten, de ondersteuningsnetwerken) **en vanuit de welzijnssector of andere sectoren** is nodig om te vermijden dat het systeem zelf verhindert dat de gepaste ondersteuning op het gepaste moment geboden wordt. Hoe vroeger problemen aangepakt worden, hoe kleiner het risico dat de problemen toenemen en er mogelijk nieuwe problemen ontstaan.
- Om tot een goede duurzame ondersteuning te komen van leerlingen op het snijvlak van onderwijs en welzijn is **betrokkenheid** beide beleidsdomeinen noodzakelijk. Daarenboven is het belangrijk dat er een nauwe samenwerking is, zodat afstemming, complementariteit, efficiëntie, ... bevorderd worden. Op die manier kan de verantwoordelijkheid voor de leerlingen gedeeld worden. Op langere termijn is het zinvol om ook de **samenwerking met andere** beleidsdomeinen, zoals justitie, te bekijken.
- Een **opvolging en analyse van maatschappelijke veranderingen** kan bevorderen dat alle instanties die een rol te vervullen hebben op het vlak van ondersteuning in het basisonderwijs op het snijvlak van onderwijs en welzijn hun opdracht, hun manier van werken, ... daarop kunnen afstemmen. Hierbij kan ook bekeken worden hoe vanuit de samenleving zelf het onderwijs meer ondersteund kan worden.